

עזבון מיכאל הנדל P 86

עיקר פעילותו של ד"ר מיכאל הנדל היה שדה החינוך, תחילה בגולה ואחר כך בישראל. הוא התעניין בתרבות ישראל בכללותה וכתב מחקרים בנושאי ספרות, היסטוריה, חינוך עברי ועוד. ד"ר הנדל נולד בבוליחוב שבגליציה (Bolechów) ולמד שם בחדר יהודי ובבית ספר יסודי פולני. גימנסיה סיים בסטרי, והשתלם באוניברסיטאות פראג ווינה.

הוא עבד כמורה בבתי ספר תיכוניים, בסמינרים יהודיים ועבריים בפולין הקונגרסאית, ליטא הפולנית, לוצק, מזריטש, ביאליסטוק ווילנה.

בארץ, בימי הוועד הלאומי, היה ראש הפיקוח על "הזרם הבלתי זרמי", מפקח בתיכון, מנהל המחלקה לחינוך תיכון בראשית המדינה ומפקח על בתי מדרש ממלכתיים למורים.

במשך יותר מ-30 שנה פירסם מחקרים בעברית וביידיש בעיתונות מדעית ופרוידית בוויילנה, לבוב, מזריטש, ביאליסטוק, ירושלים ותל-אביב.

נושאים להם הקדיש מאמצים היו: קהילות ישראל שחרבו, בעלי מלאכה בישראל, תרבות, חברה, השכלה יהודית, היסטוריה וחינוך עברי.

בין כתביו נמנות העבודות המופיעות להלן:

- "גזרות ת"ח-ת"ט", שהופיעו בקריית ספר, תש"י.
- *הסטוריה תרבותית וחברתית (מימי קדם ועד מחצית המאה הי"ח) כרך א'*, תל-אביב 1961.
- *מלאכה ובעלי מלאכה בעם ישראל*, תל אביב, תשט"ו.
- *מקורות ללמוד ההיסטוריה הישראלית והכללית*, בעריכת מ. הנדל וע. שוחט, תל-אביב, תשי"ד.
- *מקראה פדגוגית-ספרותית למכינות הפדגוגיות*, בעריכת הנדל וא. עקיבא, תל-אביב, תשכ"א.
- *ספר שילה*, קובץ מאמרים לזכרו, בעריכת מ. הנדל, 1960.
- *תמונות מן העבר*, (מחיי בית ישראל בגולה במאות הי"א - י"ח), תל-אביב תשט"ו.

ד"ר מיכאל הנדל נפטר בשנת תשכ"ו בהיותו בן שישים ושבע. האוסף נמסר לארכיון המרכזי בשנת 1968 על ידי אלמנתו.

באוסף רשימות בכתב-יד בעברית בנושאי ההיסטוריה הכללית, ההיסטוריה של עם ישראל והוראת ההיסטוריה.

כלולים בו גם מספר מאמרים ותדפיסים מפרי עטו, ומאת מחברים אחרים אשר היו מקורבים אליו או שכתבו על נושאים הקרובים אל לבו.

חלק מארכיונו אשר כלל חומר הקשור כולו לחינוך נמסר אחרי מותו להסתדרות המורים.

תיקי הרשימות וההעתקים נשמרו כפי שהם כדי לאפשר למעיין להתרשם מן המספר הגדול של המפעלים בשדה חינוך ובחקר ההיסטוריה בהם עסק.

הארכיון סודר ונרשם על ידי הדסה קלמן באייר תשכ"ח.

1927-1967	מכתבים אל מיכאל הנדל בעניין ספריו ומחקריו עברית, יידיש	1
ללא תאריך	רשימות לא מסודרות של מיכאל הנדל	2

ללא תאריך	רשומות על תולדות יהודי פרנקפורט	3
ללא תאריך	העתקים (במכונות כתיבה, ובכתב יד) מספרי זיכרונות שונים	4
ללא תאריך	רשומות, טיטות, מכתבים, קטעי עיתונות על מייזריץ, בילאה ובעלי מלאכה יהודים (רשומות לא מסודרות) עברית, יידיש, פולנית	5
ללא תאריך	העתקים בעברית של מקורות ספרותיים שונים, אשר לא נוצלו על ידי מיכאל הנדל (רשומות לא מסודרות) בין הנושאים: מהפכת 1848 באירופה, שלטון נפוליאון הראשון, ספרות רבנית של ימי הביניים, ההתיישבות בארץ ישראל, מצב יהודי מזרח אירופה בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20, מלחמת האזרחים בארצות הברית, תולדות הציונות ועוד... (רשומות לא מסודרות)	6
ללא תאריך	רשומות והעתקים בעברית, בכתב יד בין הנושאים: גירוש פראג ב-1745, יהדות וויניציאה (Venezia), קהילות בפולין, מקרא, חינוך ועוד... (רשומות לא מסודרות)	7
ללא תאריך	כרטיסי ביבליוגרפיה	8a,b
ללא תאריך	רשומות וביבליוגרפיה, בעיקר על הוראת ההיסטוריה	9
1961-1963 וללא תאריך	מאמרים מאת מיכאל הנדל	10
	<ul style="list-style-type: none"> • "בין כתלי גימנסיה ומחוצה להם", מתוך ספר <i>היובל לכבוד ד"ר נ.מ. גלבר, תל-אביב, 1963</i>. (2 עותקים) • "בעלי מלאכה בלוצק במאות ט"ז-י"ז", מתוך ספר <i>לוצק</i> (2 עותקים) • "הדרכה חינוכית", מתוך ערך באנציקלופדיה. • "החינוך היהודי בין שתי מלחמות העולם", מתוך הכרך <i>תולדות החינוך של האנציקלופדיה החינוכית</i>. (2 עותקים) • "היסטוריה, הוראתה", מתוך ערך באנציקלופדיה. • "יד-ושם, קובץ מחקרים בפרשיות השואה והגבורה", מתוך <i>גשר, שנה תשיעית, מס' 1</i>. • "לבעיות חבורות בעלי המלאכה היהודיים בספרד הנוצרית", מתוך <i>אוצר יהודי ספרד</i>, ספר ו', ירושלים תשכ"ג, 1963. (2 עותקים) • "מבעיות הוראת ההיסטוריה הישראלית בימי הביניים", מתוך <i>ספר שילה, תל-אביב, תשכ"א</i>. (2 עותקים) • "קווים לדמותה של יהדות אלגזריה במאה החמש-עשרה", מתוך <i>גשר, שנה שמינית מספר 4</i>, כסלו תשכ"ג. 	
1959-1961	כתבות מאת מיכאל הנדל בעיתונים שונים, בחלקם ביקורות על ספרים	11
	מאמרים עם אזכור על בני משפחתו של הנדל	
1957-1960	קטעי עיתונות ומאמרים שונים שהנדל קיבל ואסף	12